

LA SISENA HORA: UNA OPORTUNITAT PER A LA VERTEBRACIÓ CLAUSTRAL

La introducció de la sisena hora pot afavorir la col.laboració i la cohesió entre els equips docents d'infantil i de primària.

Joan Teixidó Saballs

GROC¹. Grup de Recerca sobre Organització de Centres

La introducció de la sisena hora a primària suposa el canvi organitzatiu de major volada que hauran d'afrontar les escoles de Catalunya en els darrers temps. Constitueix un repte molt seriós, que s'ha de dur a terme en un temps relativament breu (per bé que el possible ajornament en poblacions de fins a 10000 h. permetrà fer-lo amb dues tongades), en relació al qual sembla que convé tenir presents els ensenyaments i les conclusions que ha aportat la investigació educativa sobre els processos de canvi a les escoles.

El centre com a unitat bàsica de canvi.

Han estat diversos els estudiosos que han centrat la seva atenció a analitzar les característiques dels processos de canvi en els centres educatius, tot establint diverses denominacions (canvi, innovació, reforma...), considerant-ne l'origen, analitzant el protagonisme dels diversos actors, establint diverses fases, proposant estratègies, etc. Entre les sistematitzacions i anàlisis més recents hi trobem les de TEJADA (1998), CARBONELL (2001); THURLER (2004) i, també, les de qui subscriu (TEIXIDÓ, 1999 i 2005)

Una de les conclusions d'acceptació generalitzada que es desprenen dels estudis citats fa referència a l'establiment del centre com a unitat bàsica (idea formulada inicialment per ESCUDERO, 1990); en tant que nínxol ecològic mínim que ha d'ésser tingut en compte quan es planteja un canvi. D'aquesta constatació se'n desprèn la necessitat que les innovacions que es duen a terme en una aula o en un cicle, comptin amb la implicació, el reconeixement i el suport del conjunt del centre. Quan això no es dona, queden aïllades, no es

¹ El Grup de Recerca sobre Organització de Centres (GROC) és un col·lectiu d'una vintena de docents i directius d'escoles i instituts de les comarques gironines que formen un grup estable de reflexió, anàlisi i formació sobre aspectes relacionats amb l'organització i la direcció de centres educatius.

Els membres actuals del grup són Judit Albert (CEIP Quermany), Joan Manel Barceló (IES Narcís Xifra), Jordi Batlle (IES Santa Eugènia), Josep Bofill (CEIP Puig d'Arques), Anna Camps (CEIP Sant Jordi), Dolors Capell (Univ.de Girona), Pilar Carreras (CEIP Mas Masó), Caterina Casanovas (IES A. Deulofeu), Lluís Comalada (CEIP Sant Esteve), Pere Costa (CPriv Vedruna), Beatriu Cruset (CEIP L'Estació), Roser Font (IES Montgrí), Josep Maria Garcia (CEE Els Angels), Esther Gibert (CEIP Sant Jordi), Josep Gifré (IES A. Deulofeu), Fefa Gómez (CEIP La Farga) Imma Marqués (CEIP El Pla), Caterina Matas (CEIP Guillem de Montgrí), Dolors Pairó (CEIP Lacustària), Cati Rieimbau (CEIP Teresa Pallejà) i Joan Teixidó (Universitat de Girona)

consoliden, no passen a formar part d'allò col·lectiu. És possible que durin molts anys; sovint íntimament vinculades a determinats professionals. Ara bé, quan aquests docents marxen (perquè es jubilen, perquè canvien de centre) o se'n cansen (tal volta perquè veuen que el seu esforç no qualla), el pòsit que queda al centre és minúscul. A vegades en queden els equipaments, alguns estris, determinats materials que, de mica en mica, van quedant arraconats, fora d'ús... com a petits testimonis d'un naufragi. Si pretenem que les innovacions arrelin a les organitzacions convé que siguin coneguts i que comptin amb la participació activa del màxim nombre de persones, per tal que algun dia deixi de ser un *canvi* per esdevenir un *hàbit*.

Aquesta reflexió sembla del tot aplicable a la sisena hora. Tal com està plantejada en els moments actuals, hom pot pensar que es tracta d'un canvi que únicament afectarà la Primària i, per tant, a Infantil (Uff! Quina sort!) en quedaran al marge. És una manera de veure-ho que tard o d'hora (més aviat d'hora que no pas tard) portarà conseqüències. El centre és una unitat i, per tant, els canvis arriben arreu². Per bé que la sisena hora es limiti (de moment) a primària, les repercussions que se'n desprendran, d'una o altra manera, afectaran a tothom.

EI i EP. Dues etapes, dos equips educatius i un claustre.

L'Educació Infantil (en l'etapa 3- 6) i l'Educació Primària constitueixen dues etapes educatives que s'aixopluguen sota una mateixa unitat organitzativa: el CEIP. Aquesta configuració organitzativa obeeix a raons històriques (de consolidació de l'educació infantil) i legals (edat de l'escolarització obligatòria) més que no pas a la naturalesa del treball educatiu que s'hi duu a terme³.

El procés de vertebració dels equips educatius d'ambdues etapes en un únic claustre es troba en estadis diversos en funció de la història, les persones i les peculiaritats de cada centre. Per una banda, cal reconèixer que hi ha un seguit de factors organitzatius que ho dificulten: sovint es troben en edificis separats, a vegades hi ha accessos diferenciats per als alumnes, es fan horaris

² L'escola és com un ésser humà, en el qual poden distingir-s'hi diverses dimensions (física, psíquica, laboral, lúdica, social, etc.) totes elles interconnectades i interdependents. Quan es produeix una alteració (posem per cas que una persona té un accident de cotxe arran del qual queda sense poder caminar), a primer cop d'ull s'observen unes conseqüències físiques evidents que afecten la mobilitat, els hàbits de vida... En anar-hi pensant amb més deteniment, no obstant, s'observa que les conseqüències, d'una o altra manera, afecten tota la resta d'àmbits vitals. Als centres passa quelcom semblant.

³ Si es tinguessin en compte únicament arguments educatius, derivats de les característiques psicoevolutives de l'alumnat i del treball educatiu, possiblement fora més lògic postular l'existència d'unitats d'Educació Infantil (0-6 anys) i d'altres d'Educació Primària (6-12). El problema, aleshores seria organitzatiu: coordinació, transició, cultura professional... però aquesta ja és una altra qüestió.

de pati diferents, hi ha rutines de funcionament (files, accés dels pares...) pròpies, els mestres s'identifiquen amb uniformes distintius... que han donat lloc a sub-cultures professionals. Però també és cert, per altra banda, que s'han produït notables avenços en la cohesió i consolidació dels equips docents d'ambdues etapes en un únic claustre.

La instauració de marcs horaris diferents per a EI i EP suposa tenir en compte un nou factor organitzatiu que hi incidirà. Des d'aquesta perspectiva, sembla recomanable adoptar una modalitat organitzativa que, com a mínim, no aprofundeixi l'esclerxa (ja sigui un esboranc o un simple línia al terra) actual. La fixació d'una franja horària que propiciï la coincidència i la relació entre els professionals, la programació d'activitats conjuntes, la instauració d'espais de trobada (sala de mestres, lloc de fer el cafè) conjunts, la participació en projectes i tasques compartides, etc. poden contribuir-hi.

Els mestres d'infantil i la sisena hora

La sisena hora únicament afectarà els sis cursos de primària A l'educació infantil (3-6) continuaran fent 5 hores. D'aquest enfocament és possible inferir-ne que els mestres d'infantil no hauran de fer sisena hora i, per tant, la seva dedicació docent només es veurà afectada en la disminució d'hores lectives (1 el curs 2006-07 i una altra el 2007-08) que es destinaran a l'atenció al pares.

També hi ha la possibilitat que els mestres d'infantil dediquin una part del seu horari al treball de sisena hora amb els alumnes de primària. Es tracta d'un tema que ha d'ésser analitzat i debatut a cada claustre, en relació al qual no hi ha una postura unànime. Alguns consideren que és millor que no hi hagi barreja entre els equips docents d'infantil i primària; altres consideren que tractar-los de forma separada facilita l'organització; altres afirmen de manera categòrica que la sisena hora és una cosa de Primària i que, per tant, a ells no els afecta i, finalment, també hi ha qui ha considerat que tots els mestres farien sisena hora. Hi ha opcions per a tots els gustos.

Amb independència de l'opció que finalment prevalgui, cal tenir present que la introducció de la sisena hora, tant si agrada com si no, tindrà efectes a l'Educació Infantil. N'esmentem alguns de possibles:

- a) En els horaris: d'entrada i sortida a l'escola; de pati, de menjador...
- b) En la utilització d'aules específiques: música, informàtica...
- c) En l'adscripció d'hores de mestres especialistes a EI (costum estès arreu però no reconegut en el currículum oficial i, per tant, en la confecció de plantilles)
- d) En l'increment de la descompensació entre el nombre d'integrants dels equips educatius d'EI i el d'EP, en incorporar-se professorat nou a primària.

- e) En la distribució pressupostària, atès que caldrà atendre noves necessitats derivades de la sisena hora

En darrer terme, es tracta de considerar si paga la pena que els mestres d'infantil dediquin una part del seu horari a la sisena hora. Des d'una perspectiva neutra, sense tenir en compte les singularitats de cada context, se'ns acuden tres raons que avalen la bondat d'aquesta opció:

- a) Pot actuar com a element igualador entre tots els mestres. Evitarà que s'estableixi una distinció entre els mestres que fan sisena hora i els que no en fan
- b) Pot facilitar, el futur procés d'adaptació dels mestres d'educació infantil a una possible extensió de la sisena a P3, P4 i P5.
- c) Pot esdevenir un factor de vertebració claustral

Les dues primeres raons se situen en l'àmbit ideològic-cultural (la igualtat entre els membres del claustre) i en la previsió d'allò futurible, per bé que hi ha alguns arguments (la demanda social; el fet que en l'actualitat molts nens d'infantil ja romanen 8 hores -de 9 a 17 h.- ininterrompudes al centre) que auguren l'extensió de la sisena hora a infantil (potser amb caràcter voluntari). La tercera de les raons adduïdes, en canvi, és d'àmbit estrictament professional. Convé dedicar-li una major atenció.

La sisena hora, una oportunitat per a la vertebració claustral

En la introducció de la sisena hora, com en qualsevol canvi organitzatiu, cal tenir presents els efectes col·laterals. N'hi pot haver de no desitjats (perjudicials per al centre) i, per tant, cal procurar evitar-los. Ara bé, també n'hi pot haver d'afavoridors. Són aquests els que convé potenciar. El dilema rau a preveure, d'una manera anticipada, de quin signe seran els efectes que se'n desprendran quan no depenen de la naturalesa del canvi sinó, fonamentalment, de la disposició de les persones (el col·lectiu docent) que, amb el seu treball quotidià, han de fer-lo viable.

La possibilitat que la sisena hora esdevingui un element de vertebració i cohesió entre els mestres d'EI i EP és real. Perquè les persones que pertanyen a dos equips docents es coneguin, col·laborin i treballin en equip cal que en tinguin l'oportunitat, és a dir, cal que facin alguna cosa en comú. Ara, la sisena hora ofereix la possibilitat que els mestres d'EI intervinguin a primària. Una altra cosa és determinar en quins claustres seria convenient? i en quins pot ser factible? en quines condicions? i, finalment, que es doni el procés de debat intern i de lideratge de grup que ho faci possible. La nostra missió consisteix a obrir les portes d'aquesta possibilitat per tal que els centres puguin explorar-la.

Hi ha la possibilitat que els tutors d'infantil intervinguin (bé cada dia de la setmana o bé alguns dies) com a mestres de sisena hora, és a dir, que

intervinguin a primària, en grups reduïts, per contribuir a l'assoliment dels objectius que el centre s'hagi marcat. Perquè això sigui possible, caldrà que les tutores d'infantil deixin de fer una part del seu horari amb el grup-classe i, per tant, que un dels mestres de nova incorporació s'adscriui a EI. A tall d'exemple, en un centre de 2 línies (amb 8 mestres a infantil: 6 tutores més 2 mestres de suport), cadascuna de les mestres podria deixar 3 hores el grup de referència per dedicar-les a la sisena hora. Aquestes hores passaria a fer-les la novena mestra d'infantil, qui també tindria 3 h. de dedicació a la sisena hora.

Alguns possibles avantatges d'aquesta opció són:

- a) L'afavoriment de la interrelació entre mestres d'EI i d'EP, arran de la participació en un projecte comú amb el consegüent afebliment de les possibles "barreres" interetapes. Aquesta "incursió" de les mestres d'infantil a primària hauria d'anar acompanyada d'altres mesures organitzatives que afavorissin la intervenció dels mestres de primària a infantil. A tall d'exemple, la participació de les mestres de primària en la cobertura de suplències de mestres d'EI; la participació dels mestres d'EP a les festes i celebracions d'EI; la realització de sortides i colònies conjuntes entre EP i EI, etc.
- b) El fet de comptar amb un major nombre de mestres a la sisena hora permetria la formació d'un major nombre de grups, la introducció de criteris d'homogeneïtat, un major ajustament de l'acció docent a les necessitats de cada grup i de cada alumne. En definitiva, permetria treballar amb grups reduïts d'alumnes
- c) Una major continuïtat en l'horari de les mestres d'EI. En el supòsit que la sisena hora s'ubiqui de 12 a 13 h. i les hores de coordinació comunes per a tot el claustre (un mínim de tres dies setmanals) de 14 a 15 h., què fan els mestres d'infantil mentre els de primària fan la sisena hora? És cert que poden dedicar-les a fer tasques auxiliars o a fer les 2 h. en les quals no cal la coincidència de tots els mestres. Ara bé, aquestes hores (que es dedicaran a la coordinació entre dues persones --amb l'EAP, amb la paral.lela, etc.-- o bé al treball individual, poden servir per omplir els "forats" que quedin enmig de la graella horària
- d) L'increment de la plantilla de mestres d'EI.
- e) Una contribució a la clarificació de criteris pel que fa al perfil professional dels mestres de nova incorporació.

On hi ha avantatges, també hi ha inconvenients. El més evident de tots és el possible increment de mestres en els grups d'infantil (que, quan hi intervenen especialistes, ja és prou elevat). Es tracta no obstant, d'un factor que pot ésser corregit si el "nové" mestre d'EI es reparteix el suport amb els dos que hi ha en l'actualitat i treballen com a veritable equip de suport.

La possibilitat hi és. Les oportunitats de vertebrar els claustres són escasses i cal aprofitar-les⁴. Es tracta de plantejar-ho i valorar-ne la viabilitat en un procés on cal tenir en compte els efectes educatius, els efectes organitzatius i, també, els interessos i les posicions dels mestres, fonamentalment els d'infantil però, també, els de primària.

Bibliografia

- CARBONELL, J. (2001): *La aventura de innovar: el cambio en la escuela*. Morata, Madrid
- ESCUDERO, J.M. (1990) : "El centro como unidad de cambio. La perspectiva de la colaboración", en *Actas del Ier Congreso Interuniversitario de Organización Escolar*, Barcelona, pp. 189-22
- TEIXIDÓ, J. (1999): *Dirección de centros educativos desde una perspectiva de cambio*. Ed. Cooperativa Universitaria Sant Jordi, BCN
- TEIXIDÓ, J. (2005): *El lideratge dels canvis en els centres educatius*. Departament d'Educació. Generalitat de Catalunya, a <http://www.xtec.net/fp/GestiódeQualitat/VJornada/PonènciaB>
- TEJADA, J. (1998): *Los agentes de innovación en los centros educativos*. Aljibe, Málaga
- THURLER, M. (2004): *Innovar en el seno de la institución escolar*, Graó, Barcelona

⁴ Una situació similar, si bé molt més accentuada, es dona als actuals IES, amb claustres de grans dimensions, altament balcanitzats, on hi conviuen quatre grans col·lectius: els professors d'ESO, els de batxillerat, els de CF i els d'atenció a la diversitat (amb diverses denominacions i unitats) amb interessos, motivacions, règims horaris, ubicacions als espais del centre... molt diferents. Aquesta situació es posa de manifest quan trobes professors que et diuen: "Fa dos anys que sóc al centre i hi ha professors amb qui mai no he parlat". Un dels principals reptes dels equips directius d'aquests centres consisteix a propiciar situacions informals (al marge de l'estructura organitzativa) per tal d'afavorir la cohesió del claustre.

Als CEIPs, la introducció de la sisena hora, planteja l'oportunitat de posar l'estructura al servei d'aquest objectiu.